

2. Дротянко Л.Г. Інформаційне суспільство і сучасний університет / Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2007. – № 2(6). – С. 7.

3. Всемирный доклад ЮНЕСКО по коммуникации и информации, 1999-2000 гг. – М., 2000. – 168 с.

4. Третьякова И.В. Конкурентоспособность современного образования/ И.В. Третьякова // Образование в информационную эпоху: Сб. науч. статей. – Ярославль, 2001. – С. 83.

5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар; [пер. с фр.]. – СПб.: Алетейя, 1998. – С. 123, 126.

6. Орлова Т.В. История современного мира (XV-XX столетия): Навч. посіб. – К.: Вікар, 2008. – 552 с.

7. Асаул А.Н., Капаров Б.М. Управление высшим учебным заведением в условиях инновационной экономики/ под ред. д.э.н., проф. А.Н. Асаула. – СПб.: «Гуманистика», 2007. – 280 с.

8. Оноприенко В.И. Трансформация идеи университета в современном обществе / В.И. Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2013. – № 1(17). – С. 101.

Н. Ченбай

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

В статье осуществлено социально-философское исследование особенностей внедрения и использования инновационных образовательных технологий в ведущих университетах мира

Ключевые слова: инновационные технологии, образовательные технологии, информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, университетское образование

N. Chenbai

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN UNIVERSITY EDUCATION OF INFORMATION SOCIETY

The article represents the social-philosophical investigation of peculiarities of applicability of innovative educational technologies within leading universities of the world.

Keywords: innovative technologies, educational technologies, information and communication technologies, information society, university education

УДК 1.147

Т.Г. Шоріна

ПРОЦЕСИ ДЕГУМАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ІДЕОЛОГІЇ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Навчально-науковий Гуманітарний інститут
Національного авіаційного університету

Анотація. У статті досліджуються основи відтворення та санкціонування «діонісійського» початку в духовному просторі глобалізованого суспільства; також розглядаються матеріальні причини та соціальні прояви соціально-психологічного процесу дегуманізації.

Ключові слова: культура, аполлоніський/діонісійський початки, класична/некласична філософія, нормативний гуманізм, здорове/нездорове суспільство, прекаріат, дегуманізація.

Вступ

Виявивши неспроможність реалізувати проблему своїх субстанціальних засад сучасна історія та культура переживають тотальну структурну кризу, в якій по-своєму відбувається реактуалізація дуалізму сутності людини. Глибинна антиномічність духовних потенцій класичної культури – «аполонівського» та «діонісійського» початків – залишилася доволі співзвучною глобальній культурно-духовній ситуації у пост-класичну добу, з тією відмінністю, що, починаючи з кінця XIX – початку XX ст., діонісійський початок чимдужче прориває формально-раціональну оболонку порядку й виносить на гребінь її потворний бік – внутрішній хаос і анархію. Культурний екстремізм проти ідеалів класицизму обертався переживанням грубої варварської активності, яка водночас поставала і натуралістичною, й романтично-героїчною, охопленою «жадобою до влади», до хвилюючої моці. Більше того, в ідеологічній, в тому числі художньо-естетичній, філософській думці деяких країн Заходу того часу, симпатії явно перебували на боці цього новітнього «світового переживання» й тим діагностували занепад попередньої «ліберально-сентиментальної» епохи.

Аналіз досліджень та публікацій

Стрижневі поняття, на які я буду спиратися в статті, – «аполонівський» та «діонісійський» початки

культури. Це філософсько-естетичні поняття, що розробив Ф. Ніцше в праці «Походження трагедії з духу музики» для характеристики двох типів культури й одночасно – двох початків буття, уособлення яких Ф. Ніцше вбачав в образах Аполлона і Діоніса. Аполонівський – це світлий, раціональний початок, діонісійський – темний, екстатично-пристрасний, хаотичний, оргіастично-іраціональний. Уявлення про ці два ніби від початку протилежні типи культури є центральними для західної суспільної та філософсько-естетичної думки. Корені цих двох початків приписувалися самій природі і сутності людини. Ф. Ніцше, виводячи культурний ідеал із рівноваги «аполонівського» та «діонісійського» початків, тим не менше схилявся до другої іпостасі культури. В буремне XX ст., сповнене карколомних злетів та нищівних падінь, до «діонісійського початку» була прикута прискіплива увага як в мистецтві й художніх практиках, так і в пост-класичній філософії, культурології тощо. І сьогодні, в тому числі в психологічній науковій літературі [1; 2], ці два визначення використовують в якості методологічного засобу розуміння механізмів поведінки людини. В цьому сенсі дані поняття вийшли за горизонт суто естетичного знання й увійшли до широкого культурного та гуманітарного обігу. В статті я буду безпосередньо спиратися на праці М. Ліфшиця – російського філософа, теоретика та історика культури в його критичному погляді на трансформації

західної культури від XIX до XX ст. [3]. Мій погляд також буде звернений до ідейного та матеріального підґрунтя, що постійно відтворює та поширює в сучасному суспільстві і культурі «діонісійство» в широкому розумінні. З цією метою я буду звертатися до фундаментальної праці Е. Фромма «Здорове суспільство» [4], який із позицій нормативного гуманізму розглядає сутнісні суперечності суспільства зрілої індустріальної доби, діагностує його «нездоров'я» і намагається віднайти розумне примирення між індивідом та суспільством – тієї основної суперечності, що поставала центральною проблемою впродовж всієї історії класичної філософії. Уточнюючи позиції нормативного гуманізму та «здорового» психічного життя суспільства й людини, я намагатимусь з'ясувати антагоністичні за змістом поняття, такі як «дегуманізація», «деіндивідуалізація» (деперсоналізація) та, власне, «нездоров'я». Конкретні прояви та супутні причини існування цих явищ допоможуть розібрати праці відомих американських учених А. Бандури та Ф. Зімбардо.

Постановка завдання

У статті намагатимусь дослідити основи відтворення та санкціонування «діонісійського» початку в духовному просторі суспільстві минулого та сучасного століття; також є наміри розглянути матеріальні причини та соціальні прояви соціально-психологічного процесу дегуманізації, характерного для нашого часу.

Основна частина

Зрозуміло, що часи великих суспільних зламів супроводжуються соціальними потрясіннями, в тому числі і внаслідок розв'язаних війн та духовної «переоцінки всіх цінностей». Так само зрозуміло, що соціально-політичні, економічні, військові лиха опосередковано знижують рівень культурних та моральних застережень і випадки занурення в «інстинктивне, безформне, демонічне, статеве, екстатичне, хтонічне» (А. Розенберг) не здаються якимось дивними й незвичайними, вони об'єктивно відбивають трагічний розлад людського буття. Інша справа, під якими гаслами і «міфологією», з якими ідеалами та цінностями, світоглядними настановами здійснюється боротьба «нового» порядку зі «старим».

Слід згадати, що, починаючи з сократівської античності й до свого завершення, класична філософія намагалася знайти розумний синтез індивідуального і суспільного, свободної волі та необхідності, в якому ці протилежності більше не будуть протистояти одна одній як відчужені сили. На підставі об'єктивного ідеалізму німецької класичної філософії як найбільш зрілої форми філософії XIX ст., що утримувала всезагальні визначення епохи, ця філософія так і не змогла запропонувати теоретичну й практичну модель такого збігу та гармонії. В той же час класична філософія окреслила прогресивну лінію в подальшому осмисленні проблеми і вказала тим самим на власні методологічні обмеження. Щодо її позитивних завоювань, зокрема, – це постулювання глибинного зв'язку між розумом і мораллю, це розуміння культури і моралі як тієї єдиної основи буття людей, яка вможливує розгорнути якості індивідів у солідарну асоціацію, або, що те саме, це

вироблення теоретичної моделі такої якості суспільних відносин, завдяки яким кожний індивід здатний нескінченно розвивати свої людські якості.

Якщо у Ф. Гегеля відчужена партикулярна самосвідомість для свого сутнісного розвитку (а значить, свого щастя та свободи) повинна феноменологічно перейти в об'єктивний і всезагальний дух, то філософія некласична розвиває «негативну діалектику» сходження «духу» людини. Так, остання відкидає основну думку класичної філософії про те, що моральнісною поведінкою керує розум і, в особі Ф. Ніцше та С. К'єркегора, проголошує відмову від розуму та суспільної моралі з метою досягнення власної «істини». Істинною стала мислитися сильна особистість, яка силою своєї нескінченної влади підриває традиційну мораль, а в такому разі для неї скасовується необхідність піднімати себе над звичом, оскільки найкраще у сильної особистості – це вседозволеність, а вона – від звіра. Моральна максима класичної філософії «дій на основі загального законодавства» вочевидь тут трансформується у «дій, як ти хочеш». Оскільки ж у світі панує нещадна «агоністика», то діяти, відповідно, слід силою і радикальними засобами, не особливо замислюючись над моральними й розумними самообмеженнями.

Перехід некласичної філософської думки до ірраціоналізму, песимізму та войовничого індивідуалізму суттєво позначився й на інших сторонах духовного життя суспільства – його ідеології, літературі, мистецтві, музиці, архітектурі та ін. Разом із тим нові світоглядні переживання виступили світовідчуттям самої епохи на зламі століть, маркерами якої стали індустріалізм та соціально-економічний імперіалізм.

Повернусь до думки про роль ідеалів і цінностей, що супроводжують культурно-історичні перетворення. Очевидним є зворотній вплив світоглядних ідей, моральних, естетичних та інших форм свідомості на суспільні відносини. Якщо ж ідеологічно прийнятим стає бунт проти «гармонії та щастя», якщо універсалізм культури підміняється партикуляризмом, гуманізм моралі – свободою волі поза мораллю, раціоналізм – ірраціоналізмом та ін., то культура в особі своїх теоретиків демонструє апологію в праві людини на нелюдськість і такий бунт «пахне кров'ю», як далекоглядно висловився М. Ліфшиц у 1933 р., досліджуючи трансформації європейського світогляду [3, т. 2, с. 100]. Катастрофа Другої світової війни наочно оголила деградацію суспільства й самих людей в їх заграванні з антикультурою, ще раз указала на небезпечність і велику відповідальність сили ідей та нормативних програм.

Після буяння ірраціонального шаленства «діонісійського» початку згодом суспільна думка намагалася окреслити усереднений «третій шлях», здійснивши поворот до ірраціонального з холодним розрахунком, відшукуючи еклектичний синтез «готичного» початку в культурі з «класичним». Проте принципово нового синтезу західна культура більше не породила, тому старі сперечання між запереченням умовностей та норм цивілізації, з одного боку, та поверненням до принципів класичної строгості та порядку – з іншого, залишаються живими та актуальними.

Задасмося питанням про причини антиномічних підвалин західної культури, що б'ється в дихотомії

протилежних початків, так і не знайшовши їх розумного поєднання. Культура у своїх вимірах діагностує стан наявних суспільних відносин. І якщо в ній маркуються негативні явища дегуманізації, деіндивідуалізації, відчуження, соціальної аномії та фрустрації та ін., то це свідчить про «патологію нормальності» (Е. Фромм) в самому суспільстві, вказує на його загальне «нездоров'я».

Згадаймо досліджуваний слідом за Г. Стендінгом феномен західного прекаріату [5]. Існування останнього засвідчує його негативні соціально-психологічні почуття та схильність певних груп під впливом популістської політики переходити на «правий» (націонал-шовіністичний) бік. Передбачаючи тенденції розвитку цього класу, Г. Стендінг назвав його небезпечним, оскільки, по-перше, налаштовує людей на вороже ставлення одне до одного всередині цього класу, а, по-друге, ця ворожість може вихлюпуватися назовні й ставати загрозою для інших груп населення, в тому числі для самої соціал-демократичної влади та її політичного порядку. Вчений передбачає, що від того, як ця влада буде реагувати на потреби, страхи та сподівання прекаріату, прямо залежатиме збереження здорового глузду в суспільстві та вихід із глухого кута фінансової кризи. Отже, напевно слідування «здоровому глузду», за Г. Стендінгом, вирішило би проблеми існування не тільки цього класу, але й всієї політично-владної архітектури, й настав би «мир та спокій». Якщо ж цієї «політики раю» (Г. Стендінг) – ідеальної програми вирішення суперечливого існування прекаріату не існує – виходить, не можна говорити про здорові сили суспільства.

Вводячи в обіг поняття «здорове суспільство», Е. Фромм водночас протиставляє його протилежному поняттю – психічно «нездорове суспільство», їхнє розведення передбачає існування всезагального критерію душевного здоров'я, застосованого до всього людського роду. Таким критерієм або мірилом Е. Фромм називає вирішення проблем людського існування [4, с. 21]. А методологічну позицію, що виходить із цього твердження, називає «нормативним гуманізмом». Підхід нормативного гуманізму припускає, що проблему людського існування, як і будь-яку іншу, можна вирішити вірно, чи невірно, задовільно або незадовільно. Суспільний порядок життя, у свою чергу, не завдає замість людини її власні пристрасті та спонукання, проте він визначає, яким з них (серед обмеженого набору потенційних пристрастей) належить проявитися або взяти гору. То ж, якщо людина досягає в своєму розвитку повної зрілості відповідно до властивостей та законів людської природи, то вона знаходить душевне здоров'я. Невдача такого розвитку призводить до душевного захворювання.

Досліджуючи соціальний характер та міру відповідності культури бажаній людській діяльності, Е. Фромм зробив висновок про хворобливу роль західної культури ХХ ст. Картина людської самовтрати розглядається ним на широкому полотні розвитку бізнесу, виробництва, науки, техніки. Що ж відбувається? Продуктивні сили, незалежно від людини, поступово зайняли центральне місце, перетворились на регулятори суспільних відносин, коли індивід стає

дедалі нездатним обирати ні свої проблеми, ні результати своєї діяльності, що може засвідчувати про прогресуюче людське безсилля в цьому сенсі. Панування анонімного механізму у регулюванні ринку та конкуренції багатьох індивідів на ринку праці підриває суспільні та моральні норми людської солідарності. Цінність мінової вартості заміщує собою споживчу. Остання ґрунтується на мертвій праці, що утворює диспропорцію її з працею живою. Бажання та людські зусилля тут виявляються, з одного боку, обмеженими, а з іншого – нескінченними, але в уречевленому їхньому втіленні. Звідси Е. Фромм виводить специфічну рису соціального характеру індустріальної доби – манія накопичення та володіння. Свого часу вона мала як негативні (стурбованість, упертість, одержимість і власництво), так і позитивні боки (практичність, ощадливість, завзятість, вірність). Їхнє співвідношення визначалося порівняльною силою у продуктивній орієнтації в соціальному або індивідуальному характері. Історично ця соціально-економічна система зазнала політичних і суспільних трансформацій у середині ХХ ст., попри незмінним лишився фундаментальний принцип її відтворення – відношення використання людини людиною [4, с. 111]. Такий тип суспільства затребує відповідний тип людини, або відповідний соціальний характер: йому потрібна людина, яка б хотіла бути такою, якою її жадають бачити, не усвідомлюючи при цьому, що в такому разі її свобода, незалежність, совість, принципи, авторитет виступають у свободу, совістю тощо не її, а суспільного механізму [Там само, с.130-131].

Ситуація неналежності собі й підкорення свого життя зовнішньому анонімному управлінню, абсолютизація своїх окремих властивостей, відношення до себе та інших через уречевлене, однобічне, кількісне вираження характеризується поняттям відчуження. Е. Фромм, як і багато інших філософів, соціологів, культурологів ХХ ст. [6, с. 50], глибоко розкрив його прояви.

Отже, процеси дегуманізації та деіндивідуалізації пов'язані з конкретним способом життя західного суспільства, ширше – сучасного глобалізованого суспільства (в яке включені й країни пострадянського табору внаслідок економічної глобалізації та експансії «західної демократії»). Економічний детермінізм суспільних відносин, автоматизація, віртуалізація комунікацій, високий рівень інформатизації, глибока спеціалізація праці і наукового управління, бюрократизація, інтенсивна соціальна мобільність, урбанізація тощо – всі ці явища впливають на утворення анонімного, знеособленого типу відносин між людьми. У той же час слід розрізняти стихійний неусвідомлений процес дегуманізації в суспільстві (такий складається через комплекс об'єктивних причин і тенденцій, що визначаються характером даного суспільства) та усвідомлений процес такого. У першому випадку, можна говорити про знижений рівень морального стану суспільства, яке не відміння збереження ціннісних нормативів моралі й самої духовної легітимності її. У другому випадку маємо на увазі ідейно заряджену позицію, принципову орієнтацію та суспільну санкцію на дегуманізацію. У такому разі моральний «компас» людини та суспільства чи групи суспільства не тільки дає збій, а виходить із ладу.

Передусім, окреслимо понятійне визначення де-гуманізації. Під де-гуманізацією розуміється процес, зворотній до гуманізації, в основі якого – придушення або втрата духовних і моральних цінностей у житті людей, відмова від світогляду, заснованого на началах справедливості, солідарності, альтруїзму та повазі до людської гідності тощо. Отже, це основне положення, що пояснює жорстокість та агресію людини до людини. Де-гуманізація виникає щоразу, коли одні люди починають вважати, що моральні норми до інших людей не відносяться, а значить, припустимо ставитися до них як до бездушних об'єктів, як ніби до істот, що їй не належать до людства.

Свого часу, досліджуючи де-гуманізовану тенденцію в мистецтві, Х. Ортега-і-Гасет говорив про ієрархію «людського» як світу, що розподіляється на три рівні: вищий – це ранг особистості, другий – живих істот і, нарешті, неорганічних речей. Ну що ж, зазначив він, «вето нового мистецтва здійснюється з енергією, що пропорційна ієрархічній висоті предмета. Особистість, будучи самим людським, відкидається новим мистецтвом найрішучіше» [7, с. 253]. Соціальна де-гуманізація повторює цей механізм інверсивного сходження. З де-гуманізованим «об'єктом» легко поводиться бездушно або жорстоко, можна ігнорувати його вимоги і прохання, використовувати його в своїх інтересах і навіть убити, якщо він дратує. Філіп Зімбардо в своїй книзі серед іншого наводить спогад одного японського генерала, який згадував, що його солдати з легкістю вбивали мирних жителів під час вторгнення в Китай перед Другою світовою війною, «тому що ми ставилися до них, як до речей, а не як до таких само людей, як ми самі» [2].

Знецінення людських якостей супроводжується, в тому числі словесним (чи образним) жорстоким тавруванням, коли людині надають такі визначення, чи приписують такі прізвиська, які дискримінують її за расовою чи етнічною належністю (напр., «ніггер», «вузькоокий», «Хабіби», «хаджі» та ін.); коли можуть ставити її в один ряд із представниками «фауни», передусім, з тими з них, що є найбільш шкідливими, що викликають найбільшу огиду і відразу (до прикладу з цензурних: «ненаситні щури», «комахи», «таргани», «паразити» та ін.; чи такі визначення, що опускають людське в ще нижчий ранг – нечистот і бруду. Закономірно тому, що процеси де-гуманізації, з одного боку, підготовляють морально-психологічну та когнітивну установку на здійснення соціальної деструкції, на підвищення градусу нетерпимості та збайдужіння, з іншого – вони стають невід'ємним провідником практичного насилля, супроводжують такі явища як расизм, дискримінація, екстремізм, військова пропаганда тощо.

Попередньо підсумуємо. Використовуючи положення західної філософії культури про існування «аполонівського» та «діонісійського» початків у культурі, так само як і в самому бутті людини, можемо говорити про їхній перехідний, динамічний порядок зміни. Як у суспільстві, залежно від поглиблення і загострення його основних суперечностей, втрати соціальної, політичної тощо стабільності та порядку, «аполонівське» буде змінюватися на «діонісійське». Так і в людині. Опинившись у ситуації, коли когнітивний контроль, зазвичай, спрямовуючий поведінку в

соціально бажаному та індивідуально прийнятному напрямку, заблокований, призупинений або спотворений, люди можуть демонструвати приклади анти-соціальної поведінки. Відсутність когнітивного контролю призводить до різних наслідків. Серед них – відсутність совісті, самосвідомості, особистої відповідальності, зобов'язань, відданості, почуття провини, сорому, страху і роздумів про наслідки тієї чи іншої дії. Деіндивідуалізація, як пише Ф. Зімбардо, створює унікальний психологічний стан, при якому поведінкою управляють миттєвий тиск ситуації та біологічні, гормональні потреби. Тоді дія підмінює думки, прагнення до миттєвого задоволення витісняє на другий план відкладене задоволення, розумне самообмеження поступається місцем інстинктивним емоційним реакціям. І, навпаки, відсутність підстав та ситуацій для деіндивідуалізованого сприйняття людини, навіть у тих умовах, які на початку сприяли послабленню внутрішніх заборон, доводять про важкість прояву жорстокості стосовно людей, коли вони представляються як особистості з усіма особистісними та людськими якостями [1, с. 46]. Тому для здійснення процесів самоконтролю та саморегуляції, що імпліцитно утримують настанови моралі, важливе значення мають соціальні умови та світоглядні конструкції. В одній ситуації часу вони можуть сприяти слідуванню просоціальному зразкам поведінки та добродійним намірам, а в іншій ситуації – налаштовують на анти-соціальну поведінку, придушуючи механізми самоконтролю. Можливість вибірково знімати/вмикати внутрішній самоконтроль у слідуванні моральним нормам – є фундаментальною властивістю людини. Цей процес і механізм його дії дозволяє вченим пояснювати не тільки політичне, військове насилля і тероризм, а і повсякденні ситуації, в яких люди за звичкою, захищаючи свої інтереси, не усвідомлюючи, водночас, завдають шкоди іншим.

Отже, філософські теорії, система ідеології, соціальна міфологія та стереотипи, забобони, тобто слова в широкому сенсі, відіграють роль духовної зброї з протилежними цілями: вони можуть бути спрямовані на зло або на благо людини та суспільства. Сократу приписують вислів «коли слово не б'є, то і палиця не допоможе», а можна перевернути цю думку так «коли слово б'є, то і палиця не потрібна» (або вона стає другорядною при допомозі). На цій підставі західні вчені зробили той висновок, що «здатність гуманізації протидіяти жорстокості має таку саму теоретичну і соціальну важливість, як і феномен де-гуманізації» [2].

Висновки

Вирішення проблеми дихотомії культури та історії, на мій погляд, лежить у площині вирішення суспільством своїх фундаментальних суперечностей, тих, що породжують феномен тотального відчуження та нездорового «душевного» стану. Неподоланність таких суперечностей повторно буде актуалізувати розривну антиномічність початків культури (логосу, порядку, морального та хаосу, бунту почуттєвого, не-(ім-)морального). Їхній взаємозв'язок у культурі може представляти комбінації домінування одного над іншим, чи комбінацію усередненого «третього» – модель «керованого хаосу». В такій ситуації процеси

дегуманізації, вочевидь, залишаються невід'ємними супутниками суспільних відносин.

У цьому контексті вважається дуже важливою роль інтелігенції та освічених людей, особливо гуманітаріїв, а серед них тієї частини, яка скеровує та моделює соціально-політичну комунікацію. Відстоювання ідеалів культури та гуманізму є дієвим способом протидіяти ворожнечі, агресії та деградації людей. І, навпаки, за введення в публічний дискурс мови насилля і ненависті, за створення соціально-психологічного психозу, забобонів та ілюзій такі люди несуть пряму відповідальність. «Ціна» дегуманізованим інтелектуальним та моральним установам є найвищою – це психічне здоров'я суспільства та його солідарність, це життя людей та їхнє щастя.

Т. Шорина

ПРОЦЕССЫ ДЕГУМАНИЗАЦИИ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА И ИДЕОЛОГИИ ГЛОБАЛИЗИРОВАННОГО ОБЩЕСТВА
В статье исследуются основы воспроизводства и санкционирования «дионисийского» начала в духовном пространстве глобализированного общества; также изучаются материальные причины и социальные проявления социально-психологического процесса дегуманизации, характерного для нашего времени.
Ключевые слова: культура, аполлоновское/дионисийское начала, классическая / неклассическая философия, нормативный гуманизм, здоровое/нездоровое общество, прекариат, дегуманизация.

T. Shorina

THE PROCESS OF DEHUMANIZATION IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL CHARACTER AND IDEOLOGY OF THE GLOBALIZED SOCIETY
The article examines the reasons for reproduction and authorization of a "Dionysian" beginning in the spiritual space of the modern globalized society; also it investigates the causes of the material and social manifestations over socio-psychological process of dehumanization that is typical for our time.
Key words: culture, the duality of the Apollonian and the Dionysian, classical / nonclassical philosophy, normative humanism, healthy / unhealthy society, precariat, dehumanization.

УДК 130.2 + 1(091)

С.В. Климань

ЛЮБОВ ЯК СУТНІСНЕ ВИРАЖЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ОНТОЛОГІЇ (Д. ФОН ГИЛЬДЕБРАНД, М. ШЕЛЕР, Е. ФРОММ)

Центр гуманітарної освіти Національної академії наук України

Анотація. У статті розкривається проблема любові як феномену трансценденції, що виводить людину на новий рівень осмислення себе як «цілісної особистості». На основі аналізу праць Д. Гільдебранда, М. Шелера, Е. Фромма доводиться доцільність розуміння любові як сутнісного начала людської онтології, як екзистенційної відповіді на проблемні питання людського буття.

Ключові слова: любов, відповідальність, трансценденція, інтенціональність, «логіка серця».

Вступ

Однією з істотних особливостей сучасних онтологій, які намічають новітні підходи до тлумачення буття, є зважання на буття як категорію, що позначає особливу форму реальності, пов'язану саме з людиною, її положенням у світі, духовними складнощами її існування, проблемами особистісного зростання, істинністю або позірністю пріоритетів людського життя тощо. У ХХ ст. свої онтологічні відповіді щодо цих та інших питань про людське буття давали такі філософські напрями як феноменологія, філософська антропологія, персоналізм, екзистенціалізм, постмодернізм тощо. Змінювалось і змістовне розуміння людської онтології. Так, зокрема, «новою онтологією» український філософ С.Б. Кримський називає сучасне мистецтво, зазначаючи, що нинішня ситуація художньо-естетичного виміру людського буття є ще «радикальнішою» порівняно з минулою добою (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.), адже: «Виникло

Список літератури

1. Бандура А. Теория социального научения. — СПб.: Евразия, 2000. — 320 с.
2. Зимбардо Ф. Эффект Люцифера. Почему хорошие люди превращаются в злодеев // Глава тринадцатая. / <http://inosmi.ru/world/20130415/208101278.html#ixzz3ma8s4HYK>
3. Лифшиц М. А. Собрание сочинений: В 3 т. Т. 2. — М.: Изобраз. искусство, 1986. — 448 с.
4. Фромм Э. Здоровое общество. Догмат о Христе: Пер. с нем. / Э. Фромм. — М.: АСТ: Транзиткнига, 2005. — 571, [5] с.
5. Шорина Т.Г. Зворотній бік глобалізації та неолібералізму: феномен прекариату / Т.Г. Шорина // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія.: зб. наук. праць. — К., 2015. — № 1 (21). — С. 76-80.
6. Шорина Т.Г. Феномен відчуження: сучасні історичні та суб'єктивні модифікації Мультиверсум. Філософський альманах. — 2013. — Вип.8 (126). — С. 50-61.
7. Ортега-і-Гасет. Вибрані твори. [Перекл. з ісп]. — К.: Основи, 1994. — 420 с.

те, що ми звемо віртуальною реальністю; а це вже «фото» (можливо, навіть кінематограф) світу внутрішнього. <...> Тому мистецтво і змушене шукати нових онтологій» [1, с. 41].

На наш погляд, у контексті екзистенціального підходу у філософській онтології, що передусім розглядає буття людини як свободної особистості, далеко ще невичерпані можливі тлумачення щодо людини та засад її буття – в силу безкінечності проявів «модусів» екзистенції, варіативності життєвих ситуацій, людських проблем, чуттєво-духовних переживань тощо. Знов-таки невипадково С.Б. Кримський, міркуючи про «ціннісно-смысловий універсум людини», акцент робить на необхідності у філософському дискурсі особливої уваги до людини, інтелектуальної «опіки» саме особистості: «У наш час, коли філософія дедалі щільніше зрощується з людиназнавством, соціальний інтелект епохи зацікавлений уже, перефразовуючи Ніцше, не стільки нит-